

Artur CZAPIGA

Katedra Filologii Rosyjskiej
Uniwersytet Rzeszowski

**KATARZYNA KONDZIOŁA-PICH, POCIESZENIE JAKO
AKT MOWY WE WSPÓŁCZESNYM JĘZYKU POLSKIM
I ROSYJSKIM. STUDIUM PRAGMALINGWISTYCZNE,
SZCZECIN 2015, 336 SS., ISBN 978-83-7867-238-8**

Współczesna pragmalingwistyka wzbogaciła się o kolejną interesującą i godną uwagi pozycję wydawniczą. Jest to niewątpliwie monografia Katarzyny Kondzioły-Pich będąca pierwszą próbą kompleksowego zbadania i opisu pocieszenia jako aktu mowy w języku polskim i rosyjskim. W kręgu zainteresowań Autorki znalazły się wypowiedzi tworzone przez Polaków i Rosjan odzwierciedlające ich sposoby myślenia i strategie zachowań językowych w komunikowaniu się pocieszającym.

Obszerna monografia (336 stron) składa się ze wstępu, dwóch rozdziałów teoretycznych, czterech analitycznych i zakończenia.

We wstępie określono cele i metodologię badań oraz charakter materiału egzemplifikacyjnego. Zasadniczy cel pracy to opracowanie rzeczywistego leksykonu wykorzystywanego w akcie pocieszenia w języku polskim i rosyjskim oraz przedstawienie charakterystycznych schematów takiej komunikacji. Materiał egzemplifikacyjny stanowią głównie teksty pochodzące z Internetu (blog, forum dyskusyjne, czat i komentarz internetowy), w którym relacje międzyludzkie są bardzo podobne do relacji w kontaktach bezpośrednich.

Pierwszy rozdział teoretyczny jest przeglądem badań z zakresu pragmalingwistyki i teorii aktów mowy w językoznawstwie polskim i rosyjskim. W oparciu o niezwykle bogatą literaturę przedmiotu zostały zaprezentowane w układzie chronologicznym najważniejsze zagadnienia i kręgi tematyczne podejmowane w dotychczasowych opracowaniach pragmalingwistycznych. Jest to niezwykle cenne źródło bibliograficzne dla osób zainteresowanych podobną problematyką.

W kolejnym rozdziale teoretycznym dokonano przeglądu badań dotyczących teorii aktów mowy, ze szczególnym uwzględnieniem definiowania i klasyfikacji aktów mowy. Autorka traktuje *akt mowy* jako „każde działanie komunikacyjne, mające określony i zamierzony cel illokucyjny oraz zamierzone bądź niezamierzone efekty perlokucyjne” (s. 51). Następnie prezentowane są klasyfikacje aktów mowy J.L. Austina, J.R. Searle’a, G.N. Leecha, G.G. Poczepecowa, W. Bogdanowa, D. Wunderlicha, I. Vazques-Orty, D. Buli i J. Nowackiej, Z. Nęckiego i A. Awdiejewa, W. Czechowskiego, E. Laskowskiej, A. Kiklewicza i J. Pietrowej. Różnorodność podejść i przyjętych założeń klasyfikacyjnych pokazuje, jak złożony jest problem nazywania i grupowania językowych czynności komunikacyjnych.

W rozdziale trzecim po krótkim przeglądzie opracowań poświęconych bądź odnotowujących pojęcie *pocieszenie* oraz w oparciu o definicje słownikowe Autorka ujmuje pocieszenie jako akt mowy w postaci schematu: „X pociesza Y w sytuacji Z i wyraża to za pomocą N”, przy czym X, Y to uczestnicy aktu komunikacji, Z – sytuacja komunikacyjna, N – wypowiedź pocieszająca. Warunkiem uznania wypowiedzi za dany akt jest obecność illokucji, tj. celowego działania nadawcy, czego skutkiem ma być pocieszenie odbiorcy. Są trzy typowe sytuacje dla pocieszenia jako aktu mowy: 1) sytuacja, w której wypowiedź nadawana jest jako pocieszenie i tak jest odbierana – z pozytywnym skutkiem (odbiorca został pocieszony); 2) sytuacja, w której wypowiedź nadawana jest jako pocieszenie i tak jest odbierana – ze skutkiem negatywnym bądź odwrotnym (odbiorca nie został pocieszony); 3) sytuacja, w której wypowiedź nie jest nadawana jako pocieszenie, ale tak została odebrana. Autorka podejmuje próbę odniesienia pocieszenia do istniejących klasyfikacji aktów mowy i dochodzi do wniosku, że można go określić jako empatyczny nieobowiązujący akt dyrektywny oddziałujący pośrednio.

W dalszej części rozdziału przedstawione zostały warunki skuteczności aktu mowy *pocieszenie*. Są to: adekwatność wypowiedzi do sytuacji, wiarygodność nadawcy, szczerłość nadawcy, identyfikowanie się z nadawcą i autorytet nadawcy, czystość intencji nadawcy oraz realne prawdopodobieństwo wyjścia z trudnej sytuacji. Warunkiem koniecznym pocieszenia jest empatia, bezpośrednio łącząca się ze współodczuwaniem. Dobrze dobrany materiał empiryczny oraz tabelaryczne ujęcie prezentowanych strategii (s. 152) czyni opis przejrzystym i pokazuje złożoność omawianego aktu mowy.

W rozdziale czwartym dotyczącym kierunku wypowiedzi w pocieszeniu zostały wyróżnione i opisane następujące jego rodzaje: klasyczne, pośrednie, zbiorowe oraz wzajemne. Specyficzną sytuacją komunikacyjną jest samopocieszenie, tj. pocieszenie skierowane przez nadawcę na samego siebie. Omawiany jest też problem nadawcy i odbiorcy masowego, którzy są charakterystycznym elementem komunikacji internetowej. Obok bogatego materiału egzemplifikacyjnego

i odnoszących się do nich logicznych interpretacji pojawiają się liczne ilustracje schematyczne, rysunki oraz tabela podsumowująca rozważania nad kierunkiem komunikatu (s. 189).

Bardzo interesująco przedstawia się część pracy poświęcona leksykalno-semantycznej strukturze *pocieszenia* jako aktu mowy w języku polskim i rosyjskim. Okazuje się, że w obu językach funkcjonuje znacznie więcej implicytnych środków językowych służących *pocieszeniu* niż wykładników eksplicytnych. Najpierw zaprezentowana została struktura eksplicytnego aktu mowy *pocieszenia*, którą tworzą: K₁ – komponent pierwszy, fakultatywny; Wp – wprowadzenie do właściwego *pocieszenia*; K₂ – komponent główny tworzący strukturę podstawową; L – leksem „pocieszający”; Z – zapewnienie nadawcy o tym, że jego celem jest pocieszenie; M – modulanty; F – formy adresatywne; W – wykrzykniki; WpA – wprowadzenie argumentu; K₃ – trzeci komponent, którym jest A – argument. Omówiony został każdy z wymienionych elementów, a syntetyczne ujęcie struktury eksplicytnego aktu mowy pocieszenia stanowi tabela 6.

Leksykalno-semantyczne wykładniki implicytnego aktu obejmują różnorakie środki językowe. Są to: partykuła *nie/he* + czasownik w trybie rozkazującym; pocieszenie z radą, z dodaniem nadziei, pocieszenie odwołujące się do losu i do wiary, wskazujące na małe znaczenie nieszczęśliwego zajścia i na niewinność odbiorcy, wyrażone „białym kłamstwem”, kondolencjami, bliskością nadawcy. Podawane są typowe dla każdego języka formy, co następnie jest ilustrowane licznymi przykładami ich użycia przez internautów. Podobnie jak w poprzednim rozdziale, tu również dołączona jest tabela obrazująca wielkie zróżnicowanie sposobów implicytnego wyrażania pocieszenia.

Ostatni rozdział poświęcony jest niewerbalnym aspektom aktu mowy *pocieszenia*. Zbadany został wpływ czynników niewerbalnych na organizację tego aktu, znaczenie wieku, relacji, statusu społecznego i pełnionych funkcji uczestników komunikacji, rodzaje gestów towarzyszących pocieszającemu i pocieszanemu. Oddzielnie omówione zostały niewerbalne sposoby wyrażania *pocieszenia* funkcjonujące w komunikacji internetowej, do których należą akronimy, emotikony i e-kartki.

Całość opracowania zamykają syntetyzujące wnioski końcowe, wykaz rysunków, tabel i wykresów, bardzo bogata literatura przedmiotu (s. 324–240) oraz streszczenia w języku rosyjskim.

Niekwestionowanym walorem monografii jest solidne, wieloaspektowe zbadanie rzeczywistego stanu leksykalnego obu języków i zaprezentowanie charakterystycznych schematów w komunikowaniu się pocieszającym. Bezcenną wartość stanowi materiał egzemplifikacyjny prezentujący nie tylko zachowania językowe Polaków i Rosjan, ale odzwierciedlający szersze tło kulturowe oraz specyficzną dla każdej nacji etykietę grzecznościową. Opracowany leksykon wykładników aktu mowy pocieszenia z powodzeniem może być wykorzystany jako pomoc dydaktyczna w nauczaniu języka rosyjskiego czy polskiego jako obcego. Może też być przydatny podczas tworzenia podręczników do nauki tych języków.